

3 MIKROLINGVISTICKÉ VLASTNOSTI ČLENU

Člen je v mluvnici chápán jako morfologický prvek vyjadřující gramatickou kategorii determinace. Jako takový má určitou podobu, psanou i zvukovou, a ta je používána v psané i zvukové podobě. V obou kódech má určitý způsob použití, neutrální a specifický.

Členy jsou synsémantická slova, která nemají schopnost samostatné existence, ale významově určují či specifikují význam podstatného jména. Existuje člen určitý (artigo definido), člen neurčitý (artigo indefinido) a člen nulový (artigo zero).

Určitý člen má v jednotném čísle mužského rodu tvar “o” a ženského rodu tvar “a”, v množném čísle jsou pak jeho tvary v mužském rodě “os” a v ženském rodě “as”. Určitý člen zajistí, že participienti dialogu, budou mít stejnou představu o významu podstatného jména. Jedná se totiž o konkrétní, určité podstatné jméno.

Neurčitý člen má v jednotném čísle mužského rodu tvar “um” a ženského rodu tvar “uma”, pakliže můžeme hovořit o možnosti existence neurčitého členu v množném čísle, jeho tvary jsou “uns” a “umas”. Neurčitý člen vyjadřuje, že se nejedná o žádnou konkrétní věc, a tedy není potřeba, aby představa v mysli mluvčího byla totožná s představou v mysli posluchače.

V některých případech používáme tzv. nulový člen, což znamená, že před podstatným jménem člen není. Toto „vynechání” členu má však svůj účel a také nějak určuje podstatné jméno.

Význam členu je velmi důležitý pro docílení srozumitelnosti a jednoznačnosti výpovědi.

Nejdříve pojednáme o rovině foneticko-fonologické, následně pak o rovině morfologické, v souladu s vertikálním rozvrstvením jazyka a se strukturálním charakterem naší práce.

3.1 FONETICKO-FONOLOGICKÁ SPECIFIKA ČLENU

3.1.1 ČLEN URČITÝ A NEURČITÝ V JEDNOTNÉM ČÍSLE

Naším cílem v této části nebude zkoumání fonologicky relevantních příznaků v systémové rovině, či diferenciačních příznaků v rámci jednotlivých opozic, přestože bychom se mohli domnívat, že v rámci fonetické realizace členu stojí v opozici jednotlivé kvalitativní stupně fonému „a“. Naše metody a domněnky o výslovnosti samohlásky v členu budou založeny ne na exaktním měření, ale na sluchovém vjemu, který nám poslouží jako jediný prostředek k posouzení stylistické příznakovosti, související s vnějšími jazykovými faktory. K tomu, abychom mohli určit s přesností stylistickou hodnotu členu v tomto jazykovém plánu, by bylo zapotřebí použít exaktních měřících přístrojů. Ty však nemáme k dispozici a proto budeme koncipovat tuto část spíše jako stimul k dalšímu zkoumání, jako návrh na další možné přístupy zkoumání realizačních variant členu v evropské portugalštině.

V této části určené foneticko-fonologickým vlastnostem realizace fonémů, z nichž se člen skládá, budeme vycházet ze souboru relevantních rysů artikulačně-akustických, které jsou vnímány jako standardní, a budeme se snažit vyhledat možné další stylisticky aktivní foneticko-fonologické vlastnosti. K tomuto kroku nás přivádí skutečnost, že výběr a osobitá realizace zvukových prostředků hláskových (a také suprasegmentálních, tedy prostředků parajazykových) se mohou podílet na vytváření individuálního stylu.

Mezi faktory¹, které se podílejí na individualitě promluvy, patří individuální návyky tempa a rytmu řeči, délky pauz, hlasitost, kterou lze regulovat podle místa a situace, v níž se

¹ Hofmanová, Jana (1997:17).

nacházíme, intonační kontury, melodie, které vyjadřují různé významy ilokuční, ale i postojové a emocionální. Individuální realizace také spočívá v emfázi, tedy „...v tom, jak některé zvukové rysy našeho projevu nabývají na intenzitě, jestliže něco chceme zvlášť zdůraznit, popřít, odmítnout, apod.“²

Také Cressot připomíná ve své práci mezi jinými suprasegmentálními faktory, stylizují portugalský mluvený text, zejména intonaci, kterou lze využít v mluveném jazyce a která dodává výpovědi velmi důležitou stylistickou hodnotu, a také dikci, tedy způsob mluvy či výslovnosti:

„Uma dicção certa constitui a resultante de todos estes factos: articulação clara, velocidade adequada, acento emotivo e intelectual criteriosamente destacados, entoação própria à exteriorização dos cambiantes de pensamentos... a dicção modifica-se consoante as circunstâncias, o meio, o género, etc. Que os versos não se dizem como a prosa; que uma tragédia não se debita como uma comédia, nem um discurso académico como uma simples conversa; que o número de ouvintes também entra em linha de conta e que, se podemos dizer que o teatro tem a sua óptica, tanto os géneros como as circunstâncias, requerem, por seu lado, a acústica que lhes é própria“³

[Dikce je výsledkem následujících jevů: jasná výslovnost, adekvátní rychlost promluvy, citový a logický jasně zvýrazněný přízvuk, intonace odpovídající jednotlivým myšlenkám (...) dikce se mění podle okolností, komunikačního kanálu či žánru, apod. Poezie není psána stejně jako próza, tragédie není komedie, akademický projev není stejný jako obyčejná konverzace; mimo jiné je také brán v potaz počet posluchačů, stejně jako v divadle, které má svou podobu a kde jednotlivé žánry a okolnosti vyžadují správnou akustiku.]

Protože se parajazykové suprasegmentální prostředky mohou realizovat jen v jazyce mluveném, budeme je sledovat v autentických textech mluvené portugalštiny (Documentos autênticos da língua falada, CD) a v dostupných masmediích.⁴ Tyto zdroje obsahující mluvenou interakci nám totiž zaručí vyhledání takových stylistických výslovnostních variant členu, které budou reflektovat jazyk mluvený, pro nějž je často charakteristická spontánnost a nepřipravenost.

„Mluvená interakce je silně vázána na přímý, bezprostřední kontakt partnerů, na jejich vzájemné vztahy, na bezprostřední následnost či spíše simultánnost produkce a recepce v čase, na situaci a často přímo na společenskou činnost partnerů“⁵,

což jsou vlastnosti představující tzv. „pragmatické složky“ komunikace spočívající ve vyjádření subjektivního či emotivního postoje ke skutečnosti.

Náš názor se tedy opírá o pečlivé sledování mluveného textu, protože v něm lze využívat různých prozodických prostředků řeči.

„Zatímco psaný projev je vždy potenciálně celonárodní, omezeně kontaktní a nadgenerační, pak mluvený projev patří sféře soukromé, lokální a maximálně regionální.“⁶

² Tamtéž.

³ Cressot, Marcel (1947:45).

⁴ RTP1 – televizní noviny, politické debaty.

⁵ Hofmanová, Jana (1997:77).

⁶ Krčmová, Marie: *in* Příznakovost a její specifika v morfologii. LINGUISTICA ONLINE.září, 2005.

Mluvenost a psanost jsou v českém kontextu chápány jako takoví stylotvorní činitelé, kteří mají na uspořádání jazykových prostředků pro dosažení určitého zamýšleného komunikačního cíle velký vliv. A tento názor, že mluvený jazyk zabarvuje výpověď určitým stylem, potvrzuje také Marcel Cressot ve svém díle *Estilo e as suas técnicas*, kde přisuzuje například různé rychlosti promluvy cíl mluvčího vyjádřit ve větší či menší míře své emoce, odpoutat pozornost od určité informace, tématu, apod. Rychlou mluvou lze například vyjádřit intenzitu svých emocí, pomalou a pečlivou výslovností pak přispíváme k určité oficialitě a slavnostnosti projevu, někdy také k vágnosti promluvy. Často se také stává, že ve větě vyslovené jednotnou rychlostí se mohou zpomaleněji vyslovit ta slova, která jsou nositelem určitých významnějších informací, což je velmi častý jev například v publicistickém stylu (televizní zprávy, apod.).

„Um débito rápido, que mal deixa o locutor respirar ou o interlocutor coordenar ideias, poderá ser indício de uma forte emoção; poderá corresponder a um desejo de escamotear, de marcar o pouco interesse que se dá ou se finge dar ao assunto... Um débito lento, combinado com uma articulação martelada, entrecortada por pausas, equivale a uma intenção insistente, com uma certa solenidade, oportuna ou não. No entanto, a velocidade poderá variar dentro da mesma frase, o que permite, por um jogo de oposições destacar certos factos.“⁷

[Rychlý spád řeči, který sotva umožní mluvčímu se nadechnout či posluchači uspořádat myšlenky, může být signálem silných emocí; může odpovídat cíli zmařit výpověď, či vyjádřit nebo simulovat malý zájem o danou věc (...) Pomalý spád řeči spojený s pečlivou výslovností přerušenu pauzami pak odpovídá záměru naléhat, s určitou ať už vhodnou či nevhodnou důstojností. Na druhou stranu se rychlost může uvnitř věty měnit, což umožňuje na základě opozice vyzdvihnout některé údaje.]

Stylisticky aktivními hodnotami členu v této rovině budeme rozumět takové expresivní hodnoty, které v textu psaném nejsou viditelné a které představují výslovnostní varianty, které mohou korespondovat s vyjádřením pragmatických složek ať už individuální, či nadindividuální povahy. Například intenzivní zvýraznění členu může implikovat určitý psychický afekt či někdy s ním spojený větší důraz kladený na význam následujícího substantiva. Jeho opakovaná následná realizace v podobě členu je známkou spontánnosti a nepřipravenosti mluveného jazyka, jíž odpovídá konverzační pauza. Takový úzus je téměř nemožný v mluveném jazyce připraveném, jako je například slavnostní proslov, televizní noviny, reportáže apod., a už vůbec se s ním nelze setkat v jazyce psaném:

Na sua opinião, os, os homens não necessitam usar os produtos de beleza....⁸
(Podle jeho názoru ... (hmm) muži nemusí používat kosmetické přípravky.)

Olhe o, tenho a impressão que o primeiro é o factor económico...⁹
(Podívejte, (hmm), já mám dojem, že ekonomický faktor je ten hlavní.)

Interessam-se mais pelo, pelo outro....¹⁰
(Více se zajímají... (hmm) jeden o druhého.)

Se todos se reunissem e fosse[m] [homoge...] uma, uma educação homogénea, mas não...¹¹
(Kdyby všichni byli... (hmm) stejně vzdělání, pak by ne....)

⁷ Cressot, Marcel (1947:42-43).

⁸ CD-PF; Bom senso e bom rosto.

⁹ CD -PF: Bom senso e bom rosto.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ CD-PF: A juventude ontem e hoje.

Při zkoumání zvukových realizací členu v portugalštině vycházejme ze standardní foneticko-fonologické charakteristiky současné portugalštiny, která je podrobně a synteticky popsána v jediném díle pojednávajícím o portugalské fonetice a fonologii dostupném v jazyce českém, a to v díle Jaromíra Tláskala *Fonetika a fonologie evropské portugalštiny*. V rámci nich pak budeme vyhledávat různé výslovnostní varianty.

Standardní fonetickou realizací nepřízvučných samohlásek ve členu určitém a neurčitěm ženského rodu „a, uma“ je výslovnost střední středové samohlásky a [a]; [ˈuma]. Tato výslovnost bude pro nás představovat výchozí hodnotu. V případě navazování však samohláska „a“ vykazuje specifickou výslovnost. Navazování budeme považovat za výchozí suprasegmentální jev při zjišťování zvláštností, a to jak na švu mezi dvěma slovy vykazujícími dvě stejné nepřízvučné samohlásky [α+α], typu a anatomia, tak na švu slov vykazujícím dvě samohlásky odlišné, to jak v případě členu určitého, tak neurčitého v ženském rodě [α+V; ˈuma+V], typu a estrela, uma estrela.

Ke specifickým realizacím členu tedy můžeme řadit následující vlastnosti:

1. Určitého specifika nabírá výslovnost členu ve sloučení dvou středních středových „a“, tedy [α+α], kdy „kombinací dvou nepřízvučných středních středových samohlásek vzniká realizace jednoho středního nízkého [a]“¹². K tomu dochází například v případě nepečlivosti a rychlého tempa promluvy. Samohláska se tedy ve své konečné realizaci posune na vertikální ose o dva kvalitativní stupně níže.

V případě, že je možný takový kvalitativní posun v realizaci a, logicky bychom se mohli domnívat, že k témuž kvalitativnímu posunu realizace fonému dochází v mluvenosti také tehdy, když se nejedná o navazování a kdy se vyskytne mezi členem a k němu připojeným podstatným jménem větší pauza. Například ve větě „Vais com a Magdalena“ (Půjdeš s Magdalenou) můžeme zdůraznit význam dané osoby tím, že vytvoříme viditelnou pauzu mezi členem a křestním jménem a člen vyslovíme s větším důrazem [ˈa maðaˈlena x amaðaˈlena]. V takovém případě, kdy bychom vytvořili větší pauzu mezi členem a následujícím podstatným jménem, bychom mohli implicitně vyjádřit také jiný význam. (například: Půjdeš s Magdalenou a s nikým jiným nepůjdeš). Zůstává otázkou, zda lze zdůraznění intenzity samohlásky spojit také se změnou stupně otevřenosti samohlásky či zda souvisí pouze s její intenzitou. K takovému zamyšlení nás totiž může zavést teorie o změně kvality samohlásky spojené s logickým a emotivním větňým přízvukem. J. Tláskal hovoří v dané souvislosti o tzv. prominenci v případě větňého přízvuku, který „mluvčí využívá při výstavbě výpovědi a v konkrétním textu jeho pomocí zdůrazňuje zvolené slovo nebo tvar“¹³. Podle záměru, s jakým mluvčí dané slovo zvýrazní, dělí prominenci na citovou či logickou, kdy emotivní přízvuk vyjadřuje subjektivní postoj autora, logický přízvuk pak pomáhá při kontextové interpretaci výpovědi.

„Logický přízvuk se projevuje hlavně umocněním intenzity zdůrazněného vokálu, ale i nárůstem jeho kvantity a výšky“ a emotivní přízvuk se projevuje „především zvýrazněným trváním a výškou dané samohlásky při její zvýšené intenzitě.“¹⁴

Zdůrazněnou výslovností členu ve větě se tedy zesiluje význam nejen jeho, ale také a především následujícího podstatného jména. Zdůraznění se děje pomocí zvýšení intenzity, zvýšení trvání a výšky. Protože výchozí, standardní zvukovou vlastností určitého členu je to, že patří mezi jednoslabičná nepřízvučná slova, pak jeho intenzivnější zdůraznění ve větě

¹² Tláskal, Jaromír (2006:120).

¹³ Tláskal, Jaromír (2006:242).

¹⁴ Tamtéž.

bychom mohli charakterizovat jako stylově aktivní. Dokázání takového jevu, kdy nepřízvučné jednoslabičné slovo je realizováno jako přízvučné, pro nás však zůstává neobjektivní. Zatím však můžeme vycházet z názoru, který se ve stylistikách jazyka portugalského často objevuje. Geraldo Mattos například v *Gramática Construtural da Língua Portuguesa* v kapitole věnované lexikální stylistice přiznává stylistickou hodnotu některým fonémům.

2. Realizaci členu může ovlivnit také větší rychlost a nedbalost výslovnosti zapříčiněná různými důvody, a to i v případě, že slovo navazující na člen obsahuje první samohlásku přízvučnou. Tláškal tyto situace charakterizuje jako méně pevná spojení:

„Při pečlivé výslovnosti, a není-li nepřízvučný vokál vysoký, realizuje se hiát, kdežto při rychlé promluvě a méně dbalé výslovnosti dochází k elipse nepřízvučného vokálu.“¹⁵

Podle tohoto tvrzení bychom mohli realizovat spojení dvěma způsoby: a Ana, [ˈAna] x [aˈAna]; uma área [umˈarea] x [umaˈarea], para a Eva – [prˈEva] x [ˈparaˈaˈEva]. Tomuto jevu, nazývanému také synereze, jsou přisuzovány i stylistické vlastnosti ve verši:

„..... A sinérese diminui o número de sílabas do alinhamento da cláusula e, introduzindo numerosos ditongos, empresta ao verso maior energia e rigidez principalmente para robustecer o efeito auditivo das consoantes.“¹⁶

[Synereze snižuje počet slabik ve slově a vznikem četných diftongů je verši dána větší energie a tvrdost, a to především v důsledku zesílení auditivního efektu souhlásek.]

Opačným jevem je pak diereze, kdy diftong se realizuje jako hiát:

„A diérese equivale ao aumento de sílabas do alinhamento e sugere suavidade e maciez“¹⁷
[Diereze je zvýšení slabik ve slově a indikuje jemnost a měkkost....]

4. Také člen neurčitý „um, uma“ může vykazovat podobné vlastnosti. Jeho první samohláska se sice realizuje jako přízvučné [u], avšak druhá samohláska se při navazování slov může také kvalitativně či intenzitou změnit. Tato otázka zde zůstane, stejně jako v případě určitého členu, opět nezodpovězena. U výslovnosti neurčitěho členu mužského rodu může dojít pouze k dvěma individuálním variantám [ũ, ũŋ], avšak nebylo by zcela objektivní tyto varianty přisuzovat stylistickým faktorům.

3.1.2 ČLEN URČITÝ A NEURČITÝ V MNOŽNÉM ČÍSLE

Pro izolovanou výslovnost členu v množném čísle je charakteristická realizace palatální frikativy [š] [uš, aš, ũŋš, umaš]. V případě navazování a vázání však opět dochází ke změně jeho výslovnosti a ta přechází z palatální frikativy k alveolárně-frikativní podobě [z]: os adolescentes [ˈuzadulešˈsentš], umas amigas, [ˈumazˈamigaš].

Vázání a navazování bychom mohli definovat pro jeho frekvenci jako jev stylisticky pasivní, neutrální: v současné portugalské jde o jev běžný, má univerzálnější použití oproti opozičnímu případu, kdy se vyslovují slova odděleně. Proto můžeme vnímat jakožto individuální variantu pravý opak výslovnosti – tedy v našem případě se bude jednat o realizaci „s“ jakožto palatální frikativy [š] v případě navazování, čímž se dostáváme opět

¹⁵ Tláškal, Jaromír (2006:120).

¹⁶ Back, Eurico a Matos, Geraldo (1972:750).

¹⁷ Tamtéž.

k problému výskytu pauzy mezi členem a substantivem. Přestože se může objevit tato výslovnostní varianta charakterizující individuální výslovnostní rys i v případě nulové pauzy, pak jako stylisticky aktivní můžeme vnímat tento rys právě ve spojení s logickou nebo citovou pauzou mezi slovy, s rychlým či pomalým tempem promluvy ovlivňujícím délku přízvukového taktu.

Tedy univerzálním a také neutrálním jevem je velmi nevýrazná výslovnost členu. K pragmatickému efektu zvukové stránky členu pak dochází v určitých momentech promluvy, kdy jeho zvukovým zdůrazněním může být zdůrazněn význam ne jeho samotného, ale následujícího slova.

3.2 MORFOLOGICKÁ SPECIFIKA ČLENU

3.2.1 Morfologické vlastnosti členu a jeho historický vývoj

V současné portugalštině je morfologický význam členu v systémové rovině nepochybně spjat s jeho schopností podílet se na flexi jmenné; například může indikovat rod a číslo uniformních podstatných jmen a vyjadřuje morfologickou kategorii determinace. Je také morfologicky významný z toho důvodu, že se může spolupodílet na derivačních procesech spočívajících v substantivizaci jiných slovních druhů a to antepozicí k jinému slovnímu druhu, což je morfologická vlastnost členu, která neprobíhá za každých okolností stejně v jazyce mluveném a psaném.

Původní tvar určitého členu lze nalézt v akuzativních latinských tvarech osobních zájmen *illum*, *illam*, *illos*, *illas*. Tato slova byla nepřívětivá a ztratila svou první slabiku v lidové latině, a proto se z nich vyvinuly tvary *lo*, *la*, *los*, *las*. Vývoj počáteční souhlásky *-l* pak byl předurčen hláskovým okolím. Tím mohlo být a) samohláska, b) „r“ nebo „s“ a c) konsonantické „n“. Souhláskové okolí se dále asimilovalo na *l*. Proto se většinou toto *-l* ocitalo v intervokální pozici a podle pravidel týkajících se zániku této likvidy v intervokální pozici byly pak výsledné tvary členu *o*, *a*, *os*, *as*: **vejo-los-livros* > *vejo os livros*; **a-lo* > *ao*; **de-lo* > *deo* > *do*; **toda-la casa* > *toda a casa*.

Ve slovech končících na *r*, *s*, docházelo k asimilaci těchto koncových souhlásek, přičemž bylo výsledkem zdvojení *ll* /tzv. „*l* longo“/, které se následně zjednodušilo. Tato pozice členu byla častá po infinitivech, po předložkách končících na *r*, po slovesech ve tvaru druhé osoby jednotného čísla a první a druhé osoby množného čísla, dále po participiích v množném čísle, po slovech *ambos*, *ambas*, po plurálním tvaru neurčité číslovky *tudo*, po slovech *des*, *mais*, *tras*, *pois*, apod. „...*todoslos dias, vistelas iuras, tomalla paz e a comunhom*“.¹⁸

Po předložce končící na *-n* se likvida *l* asimilovala na *n*, které se zdvojilo a následně zjednodušilo: * - , kdy *n* nazalizovalo předchozí samohlásku. V tomto případě šlo o progresivní asimilaci, a to proto, že *n*, které bylo součástí předložky, bylo důležitější pro pochopení významu věty, než *l*, které bylo součástí členu. V tomto tvaru nazalizovaná samohláska ztratila svou nazální vlastnost, a poté vznikl nepřívětivý tvar *eno*, který ztrátou první samohlásky dal vznik tvaru *no*.

Člen určitý se vyskytuje také ve tvaru *el*, který buď pochází z nominativního tvaru *ille*, nebo byl přímo přejet ze španělštiny¹⁹ a je v současnosti používán se substantivem *rei*.

Gil Vicente tem um filho, moço da capela de el-rei DO.João III.

¹⁸ Williams, Edwin B. (1994:147).

¹⁹ Williams, Edwin B. (1994:147).

(Branco (1990:242).

V galicijské portugalštině však tento tvar byl používanější a s předložkou často splynul v jeden tvar *al*. Tvary *ele, ela*, atd. zřejmě pochází z nominativního tvaru a odpovídaly tvarům přízvučných zájmen 3. osoby. Byly často používány před adjektivy *dito a mesmo* „*a dita Guiomar Conçallvez, ella dita Guiomar Gonçallvez*“²⁰

Neurčitý člen se vyvinul ze základní číslovky a nabyl údajně funkce členu již v klasické latině.²¹ Jeho tvar byl podroben následujícímu vývoji: *unum* > > *um*; *unam* > > *uma*.

V současném jazyce je morfologický tvar členu, stejně jako v jiných románských jazycích, závislý na v rodě a v čísle podstatného jména.

	Člen určitý		Člen neurčitý	
	Jednotné číslo	Množné číslo	Jednotné číslo	Množné číslo
Ženský rod	<i>A</i>	<i>As</i>	<i>uma</i>	<i>umas</i>
Mužský rod	<i>O</i>	<i>Os</i>	<i>um</i>	<i>uns</i>

V případě, že se před členem určitým vyskytuje předložka, tvoří s ní následující tvary stažené:

	Jednotné číslo		Množné číslo	
	Ženský rod	Mužský rod	Ženský rod	Mužský rod
A	<i>A</i>	<i>Ao</i>	<i>às</i>	<i>aos</i>
De	<i>Da</i>	<i>Do</i>	<i>das</i>	<i>dos</i>
Em	<i>Na</i>	<i>No</i>	<i>nas</i>	<i>nos</i>
Por	<i>Pela</i>	<i>Pelo</i>	<i>pelas</i>	<i>pelos</i>

V případě, že se před členem neurčitým vyskytuje předložka, tvoří s ní následující tvary stažené:

	Jednotné číslo		Množné číslo	
	Ženský rod	Mužský rod	Ženský rod	Mužský rod
De	<i>Duma</i>	<i>Dùm</i>	<i>dumas</i>	<i>duns</i>
em	<i>Numa</i>	<i>Num</i>	<i>numas</i>	<i>nuns</i>

3.2.2 PŘÍZNAKOVOST ČLENU NA ROVINĚ MORFOLOGICKÉ

Člen se spolupodílí na celkovém významu výpovědi, nejen tím, že aktualizuje substantivum, ale také tím, že jej může - stejně jako celou výpověď - stylisticky obměňovat vyjádřením různých stupňů familiárnosti a formálnosti určitých prostředí a osob. Ač tedy člen není možno chápat jako samostatně sémantickou jednotku abstraktní povahy, která nemůže existovat jakožto izolovaná jazyková jednotka, hraje na syntagmatické i paradigmatické rovině významnou úlohu: na ose paradigmatické může vyjadřovat různé významy a to v závislosti na tom, jaké typy kompatibility představuje na ose syntagmatické. Odlišné významy na ose paradigmatické jsou úzce spjaty s pragmaticko-sémantickým aspektem determinace; v rámci těchto významů lze sekundárně vyvolat určitý stylistický efekt, kterým

²⁰ Williams, Edwin B.(1994:147).

²¹ Tamtéž.

může být například neutrálnost a hovorovost, spisovnost a nespisovnost, dialektologický rys, familiárnost a oficialita, a to vše v závislosti na ose syntagmatické, kde může člen být kompatibilní s různými slovními druhy a v závislosti na jejich syntaktické funkci spoluvytvářet význam celkové věty.

Celso Cunha nazývá aktualizační schopnost členu pojmem člen designativní („artigo designativo“). Evanildo Becharra pak mluví o funkci aktualizační („valor atualizador“). Hodnoty členu od této funkce odvozené Evanildo Becharra nazývá funkcemi kontextuálními („valores contextuais“), což je pojem, který by mohl odpovídat pojmu stylová aktivita.

Abychom mohli definovat příznakovost a její specifika v morfologii, budeme vycházet z teorie M. Krčmové o příznakovosti na rovině morfologické. Pokusíme se o aplikaci její teorie na zkoumání příznakovosti členu, kterou, jak uvidíme níže, budeme hledat ve dvou rovinách: systémové a lexikální (teprve až v lexikální rovině vyhledáme stylovou aktivitu). Definiuje morfologickou rovinu jazyka jako rovinu velmi důležitou pro flexivní jazyky jako je čeština, neboť

„na její úrovni se jednak vyjadřují některé sémanticky závažné gramatikalizované kategorie (především čas a slovesný rod, event. i vid, pokud jej pokládáme za jev gramatický, nikoli lexikální), jednak slouží k vyjadřování vztahů uvnitř výpovědi a textu (při rekcii, ale také číslo a jmenný rod při kongruenci).“²²

V případě morfologických vlastností členu můžeme zmínit například taková specifika, jako je distinktivní úloha členu v určování rodu uniformních podstatných jmen (*o artista, a artista*) a čísla u podstatných jmen paraxytonních zakončených na *s* (*o lápis, os lápis*).

M. Krčmová hovoří o dvou typech příznaku: o příznakovosti systémové a o příznakovosti na úrovni vyjadřovacích prostředků. První typ morfologické příznakovosti je založený na gramatických významech, kde stojí proti sobě kategorie v opozicích, přičemž jeden z členů opozice je nepříznačový a druhý příznačový. Jako příklad zmiňuje opozici singulár x plurál; prézens x préteritum.

„Příznakovost je tedy vyjádřená pomocí standardních prostředků (včetně nulového vyjádření), vždy však tak, aby byl odlišen každý z členů opozice“²³.

I samotný člen je schopen vyjádřit opozice, a to gramatickou kategorií determinace určitosti (vyjádřitelná členem určitým) stojící v opozici s gramatickou kategorií neurčitosti (vyjádřitelná členem neurčitým). To je základní dichotomie, z níž bychom mohli vycházet. Je však nsnadné určit, která složka je příznačová a která bezpříznačová. Tento problém však není pro oblast stylistickou relevantní. Obě složky jsou vyjádřitelné podobnými prostředky, a obě mohou v rámci systému vyjádřit stejné gramatické významy. Evidentnější je však morfologická příznakovost v těch případech, které se týkají tzv. nevlastní derivace, kdy je člen prostředkem přemísťujícím jiný slovní druh do slovního druhu podstatných jmen. Tuto morfologickou vlastnost členu bychom mohli vnímat jako příznačovou, protože staví do opozice slovní druh podstatného jména (pro nějž je charakteristická přítomnost determinantu) a jiné slovní druhy (pro něž je tato přítomnost determinantu je neobvyklá).

... o presidente da APP, Paulo Feytor Pinto, confessou não entender o porquê de as provas de aferição se realizarem ao «universo» de alunos²⁴

²² Krčmová (Krčmová, Marie: Příznakovost a její specifika v morfologii. In LINGUISTICA ONLINE.zář, 2005. www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/.

²³ Tamtéž.

(Prezident APP, Paulo Feytor Pinto, se přiznal, že nerozumí tomu, proč jsou přijímací zkoušky stejné pro všechny studenty.)

Zajímavější však pro nás je z hlediska stylistického zkoumání druhý typ příznakovosti, týkající se podoby morfů, jimiž se významy vyjadřují, vázanou tedy na tvarové typy, nikoliv jednotlivé prvky. Tento druhý typ příznakovosti

„má poměrně prostý soubor příznaků, s nimiž je nutno počítat, neboť jí stačí osa spisovnosti a nespisovnosti a v tom rámci rozlišení knižnosti-neutrálnosti a hovorovosti na straně spisovné a obecnosti-regionálnosti a event. nářečnosti na straně nespisovné“.²⁵

V souvislosti s tím, co o stylistice bylo řečeno, se jeví evidentní vztah mezi předmětem stylistiky a lexikálním typem příznakovosti. Jako příklad této příznakovosti zmiňuje M. Krčmová dubletní, někdy i dokonce tripletní fonologické složení vyjadřující tentýž mluvnický význam. /malí:m/ - /malejm/ - /malém/ - /malim/, v závislosti na tom, v jakém bodu osy se nacházíme: knižní-neutrální-hovorové x nespisovné. Za neutrální považuje M. Krčmová spisovnou koncovku, která je daleko univerzálnější než příznaková, knižní nebo hovorová. Vyhledává definici morfologické příznakovosti, avšak nepodává přesnou odpověď na otázku, v čem spočívá tato morfologická příznakovost. Jediné řešení vidí ve stanovení příznakovosti běžné u lexika, stanovující jeho distribuci. Některé tvary jsou vnímány jako stylově vyšší, jiné jako běžnější a hovorové.

Z tohoto hlediska vázaného na tvarové typy jsou pro portugalštinu zajímavé stažené tvary neurčitého členu s předložkami, které nejsou v psaném textu zdaleka pravidelné (*num, numa, nuns, numas x em um, em uma, em uns... em umas a dum, дума, duns, dumas x de um, de uma, de uns, de umas*). Kromě toho, že obecně platí, že člen se nepřipojuje k předložce v případě, že je součástí názvu díla či součástí slovesné valence, zjistili jsme, že oddělení předložky a členu je v některých případech velmi běžná záležitost, a to zejména v jazyce psaném. Celso Cunha zmiňuje následující případy, kdy se člen nepřipojuje k předložce:

1. Předložky „em“ a „de“, stojící před členem, který tvoří součást názvu díla, se v psaném jazyce se členem neslučují v jeden tvar.

*Camões é o autor de Os Lusíadas.*²⁶ (*Camões je autorem „Luzovců“*)
*A notícia saiu em O Globo.*²⁷ (*Tato zpráva byla publikována v „O Globo“.*)

2. To stejné platí v případě, že člen se vztahuje ke slovesu ve tvaru osobního infinitivu:

*„A obra atrasou-se em virtude de uns operários se terem acidentado“*²⁸
(Stavba se opozdila, protože někteří dělníci měli pracovní úraz.)

Zatím však se použití těchto tvarů vymyká vesměs jazyku literárnímu a často také jazyku žurnalistickému a mluvenému, kdy jsou oddělené tvary *de um, de uma* velmi časté, což dokazuje hojnost příkladů, se kterou se lze setkat v různých funkčních stylech:

²⁴ Publico - <http://ultimahora.publico.clix.pt/noticia> Associações de professores criticam provas de aferição de português e matemática.

²⁵ Krčmová, Marie: Příznakovost a její specifika v morfologii. In LINGUISTICA ONLINE.září, 2005. www.phil.muni.cz/linguistica/art/krcmova/.

²⁶ Cunha, Celso a Cintra, Lindley (1985:157).

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Cunha, Celso a Cintra, Lindley (1985:159).

as armas de uma luxuosa arte. (...zbraně luxusního umění) (Baptista, 2006:20)
as notas de um lamento distante. (...noty dalekého nařikání...) (Baptista, 2006:17)

... textos habituais em que se fala de uma história que, afinal, acaba por não existir....
(obvyklé texty, v nichž se hovoří o historii, která, nakonec nebude existovat...)
(Jornal de Letras, 2007:41)

penso logo, irresistivelmente, que se trata ou de um parvo ou de um mentiroso.
(hned si nevyhnutelně pomyslím, že je to hlubák nebo lhář.) (Jornal de Letras, 2007:25)

Nessa altura o desporto era encarado de uma maneira diferente.
(tehdy bylo na sport nahlíženo jinak...) (CD, Português balado, Desporto e dinheiro)

Mohli bychom se domnívat, že snad je těchto tvarů použito za účelem vyzdvižení neurčitosti, specifčnosti, vágnosti, kladné či záporné vlastnosti, a jiných kontextuálních funkcí, které neurčitý člen může vykazovat. Nelze však s přesností určit, zda to odpovídá stylu vyššímu. Každopádně se jedná o tvary, které současná spisovná portugalština povoluje.

Z hlediska nespisovnosti bychom pak mohli poukázat na sloučený tvar předložky se členem určitým, který je součástí nominálního syntagmatu plnicího syntaktickou funkcí podmětu osobního infinitivu, a to především v jazyce mluveném:

...mas parece-me que é muito injusto, ah, algumas coisas, que estão a suceder, que é o facto dos alunos que frequentam colégios particulares, eh, [conseg]...conseguirem alcançar médias que nunca conseguiriam alcançar na, no ensino público.... (CD, Português balado, Vida de estudante)

(...ale zdá se mi, že to, co se děje, je nespravedlivé, že někteří studenti chodí do soukromých škol a mají takovou průměrnou známku, kterou by ve státní škole nedostali.)

Další příklady specifické funkce a použití členu

Substantivizace

- - s částicemi **sim, não** časté: **O sim, o não**
- *par=ext13034-nd-98b-2:*
- O dirigente do Pp acredita que «**o não** a esta regionalização é a resposta que o país precisa» .
- Os não's, os sins, o não, o sim (os sim, os sins, os não's...raritní)
- - **předložky:**
- Os prós, os contras
- -**S příslovci**
- **O bem** que ele fala.
- Qual o retorno dessa verba? Viana - Se população imaginasse **o bem que** faz ao pagar a taxa, não reclamaria. Essa taxa é de 1977 O rapidamente que ela corre.
- - s **citoslovci**
- Oxaguian é **o oxalá** guerreiro, cheio de vitalidade, símbolo da mocidade, às vezes sincretizado como Menino

Určení rodu a čísla

- **c) je relevantní pro zjištění rodu a čísla** u některých uniformních podstatných jmen. o/a pianista o/os atlas, o/os lápis, o/a turista. fazer parte (tvořit součást) x fazer a parte (fazer a sua/minha/tua parte—dělat, co se očekává),
- abrir a mão (pustit, opustit, odstavit) x abrir mão (souhlasit, ustoupit, rezignovat)
- **o guia/a guia**
(derivado regressivo de guiar)

- s. f. – průvodní list, průvodní doklad, potvrzení, vedení, Tech. Vodicí lišta, vodicí plocha, motouz
- s. m. – návod, směrnice, vodítko, plán (města), průvodce (turistický), ukazatel cesty, vůdce výpravy, zvíře, co stojí v čele stáda...
- **o lente/a lente**
- adj. 2 gén.
- 1. Que lê.
- s. 2 gén. – univerzitní profesor
- s. f.-. lupa, kontaktní čočka (as lentes de contato)

Určení významu podstatného jména

- **o capital/a capital**
- nome feminino
- 1.cidade ou povoação onde reside o governo de uma nação, região ou distrito2.letra maiúscula
- nome masculino
- 1.Kapitál – společenské jmění – capital social, pena capital – trest smrti2.Hodnoty3.Peníze 4.Přeneseně hodnota morální a duchovní, předána dlouhou tradicí. (Do lat. capitále-, «da cabeça; principal»)
- **O guarda/a guarda**
- F.
- 1.acto ou efeito de guardar – hlídání, strážení2.protecção; defesa – ochrana, obrana3.serviço de guardar ou vigiar; vigilância; sentinela – hlídka4.grupo de militares que ocupam um posto de defesa ou vigilância – stráž5.resguardo; anteparo – ochrana 6.folha que resguarda o princípio ou o fim de um livro 7.Conservação – zachování8.Retenção - 9.Cuidado – ochrana před guarda-lama – blatník, guarda-chuva – deštník10.Abrigo – plášť11.favor; benevolência – benevolence12.[plural] anteparos aos lados de uma ponte - stěny – boční chrániče/zabradlí mostu nome 2 géneros
- M.
- 1.pessoa encarregada de guardar alguma coisa – strážník, hlídač2.polícia; a velha guarda os veteranos, os mais antigos; ó da guarda! pedido de socorro(Deriv. regr. de guardar)

Syntakticky relevantní

- **d)někdy je také syntakticky relevantní:**
- Falámos em terça-feira. Oblíquo obrigatório /Objecto Indirecto
-
- Falámos na terça-feira. Oblíquo não obrigatório (adjunto) /Adjunto adverbial

Cvičení:

A Juventude Ontem e Hoje

1.a) Doplňte určitý člen do prázdných míst ve větě podle nahrávky:

-naquele tempo não, não, não se andava muito ah, ah, sozinho, era, tinha de ser. isto, já está a ver, há sessenta e tal anos. eu estou com oitenta e quatro, faz favor de ver.

- eh, eh, disse que naquele tempo não se andava muito sozinho

-> não.

- a ____ (ao) contrário de ____ (do) que se passa hoje, não é,

-> oh, oh, hoje é uma desgraça. só, ____ (as) ____ (os) pequenas - tenho uma sobrinha-neta que a ____ (aos) catorze ou quinze anos já queria, sei lá, andar sozinha, não queria n[...], era de noite e de dia, tudo mais, já sabe como é. elas agora entendem que ____ (a), que ____ (a) liberdade e ____ (a) felicidade que se constrói assim mas... está bem.

- e acha que ____ (os) pais actualmente podem fazer alguma coisa?

-> não podem, porque q[...], se quiserem prender em casa, estragam tudo. porque eles vão, encontram-se uns com ____ (os) outros "ou ____ (o) **teu velho faz assim, ____ (o) teu velho faz assado**, eu não ad[...], eu não admitia isso, eu fugia", até a[...], aconselham isto. portanto, ____ (os) de fora, se todos se, se reunissem e fossem homoge[...], uma, uma educação homogénea, não! mas não é. porque cada um ____ (o) que se quer é ver livre de ____ (os) filhos. não se preocupam com ____ (o) futuro deles. preocupam-se com ____ (o) bem-estar deles e que tem ____ (a) sua fa[...], eu bem sei que agora ____ (a), ____ (a) altura também não é para brincadeiras. ____ (o) pai trabalha, ____ (a) mãe trabalha, ____ (o)s filhos ficam abandonados, não é, eles lá já se habituam a preparar ____ (os) seus alimentos, etc., etc., tudo coisas que em ____ (o) meu tempo nunca acontecia, não é, e enfim, ____ (a), ____ (a), ____ (a) mentalidade agora é diferente porque também ____ (a) vida é completamente diferente de ____ (a) que eu fui criada.

- claro.

-> completamente diferente. de maneira que, olhe, temos de s[...], de andar com ____ (os) tempos, mas olhe que escandaliza muito. esc[...], é verdade.

- faço ideia. faço ideia.

-> escandaliza, escandaliza. lá, olhe, em ____ (na), em ____ (na), em ____ (no) meu tempo, Deus me livre. então! nós, ____ (as) festas de ____ (do) Carnaval e tudo ____ (o) mais fazíamos em ____ (no) colégio. de maneira que vestiam-se umas de rapaz, outras de raparigas e faziam ____ (os) bailes, etc, etc, ____ (as) que fossem mais magrinhas era, eram rapazes, ____ (as) que

fossem mais **rechonchudinhas** eram meninas, olhe, e nós éramos felizes, e, ____ (no) meio daquilo tudo éramos felizes. mas... enfim. não tínhamos ____ (as) **aspirações** que agora têm estas meninas agora, não, não.

- e em ____ (na) sua opinião, como é que isto vai evoluir para ____ (o) futuro?

-> eu, eu não sei. olhe que, preocupa-me muito isto. porque daqui, mas também digo: ____ (as) telenovelas brasileiras têm tido grande influência nisto. eu acho que, ou, eu não sei, ____ (o) senhor doutor não se perde com ____ (as) telenovelas mas, nós agora, entretemo-nos. eu vejo que não há rapariguinha nenhuma de treze, catorze anos que sim, que seja enfim uma, uma, uma rapariguinha s[...], s[...], s[...], direita, séria. e estão mortinhas por, por conhecer toda ____ (a) vida etc, etc. ora isto, ____ (as) de cá também vêm isto

- claro.

-> e acham que é tudo muito natural. e é porque é natural mesmo. agora em ____ (nas) nossas universidades é, é, é, é ____ (o) que, é ____ (o) que se sabe, não é,

- pois é.

-> tem grande influência, também, isso tem, porque se ____ (a), se ____ (o), se ____ (as)... telenovelas tivessem um, enfim, um, antes de serem exibidas, se, se as fiscalizassem e etc, etc, ajudavam muito a modificar isto. assim não. vamos cada vez para pior.

- para pior.

-> vamos cada vez para pior. infelizmente, mas, mas vamos, vamos.

- mas eu estou convencido que... nem sequer em ____ (no) Brasil a vida é como ____ (as) telenovelas mostram.

-> ora é isso. eu também estou convencida. mas fazem muito mal.

- pois.

-> fazem mal. porque eu quantas e quantas vezes eu digo a ____ (ao) meu marido "é impossível que seja tudo assim, porque isto, isto é uma pouca vergonha. tanto faz casados como solteiros, como miúdas, como miúdos tud[...], tudo aquilo, tu[...], tudo, é mesmo, só, só pensam em, em sexo e porcarias e... é só na te[...], naquilo. aquilo é, tem de ser. porque se não, pronto.

- este hábito que ____ (as), que, que ____ (a) juventude tem de tratar ____ (os) pais por ____ (os) velhos...

->por ____ (pelos) velhos, ____ (os) meus velh[...]

- concorda com essa maneira de tratar ____ (os) pais?

-> mas isso é brasileiro. isso é brasileiro.

- acha que sim?

-> ____ (os) velhos. é, é. eles t[...], em ____ (na), em ____ (na) televisão cá vem ele "ai ____ (o) meu velho faz assim, ____ (o) meu velh[...], ____ (o) meu coroa, ____ (o) meu velho", é tudo isto assim.

- acha bem essa maneira

-> não!

- de ____ (dos) filhos se dirigirem aos pais?

-> não. e tratá-los por tu, ainda menos! esta trata. ____ (os) outros dois não. esta é mais atrevida. mas, mas ____ (a), mas ____ (os) outros dois não. e eu nunca lhe dei licença de tratar por tu. até ____ (o) neto agora também que ____ (a) mãe na[...], trata, ____ (o) neto também trata, ____ (o) filho dela. mas não gosto porque perdem um bocado de ____ (do) respeito. não gosto não, não gosto.

- portanto acha que ____ (os) seus outros filhos r[...], a respeitam mais que a s[...]?

-> muito mais, muito mais. nunca, nunca nos tra[...], nem um nem outro. sentem muito, muito medo.

- sim. mas...

-> é, é.

- se calhar, isso, não é isso ____ (o) mais importante, não é...

-> não é ____ (o) mais importante mas olhe que tem influência. tem, tem. ____ (os) outros dois são mais respeitadores de ____ (do) que esta. estou pro[...], pr[...], *dá ____ (o) sermão* no[...], logo a ____ (aos) pais c[...], por menos de nada. e, e ____ (os) outros não fazem isso.

- é ____ (a) mais nova?

-> é, é, é, é por isso, é. é ____ (a) mais nova, é a única rapariga e, e, pois ____ (o) pai... tinha sempre um fraco pelas meninas, depois sempre nasceu esta e... enfim. foi, foi mais... mal educada.

- acha que ____ (as) meninas dão mais trabalho a educar do que ____ (os) rapazes?

-> eu hoje dizia que antes queria três, três filhos de ____ (do) que um fi[...], dois filhos e uma rapariga. ____ (a) rapariga dá sempre mais canseira. mais canseira. é mais difícil. mas... também há, há ca[...], há alguns casais, também já tenho encontrado alguns casais que dizem que são mais felizes com ____ (as) raparigas, principalmente no estudo.

- hum, hum.

-> que são mais cuidadosas que ____ (o) rapaz, que ____ (os) rapazes. esta não foi. esta não foi assim muito, não. aquilo foi mais obrigada senão...

- [...]

-> Deus me livre! mas ____ (o), ____ (o), ____ (os) rapazes também lá deram conta de si, vamos, mas, mas est[...], mas esta também deu, mas, mas foi mais um, a ____ (à) força. mas, ah, mas eu, nesse ponto não tive essa sorte. mas, há, há pessoas, há casais que nos têm dito "ai, ____ (as meninas são mais cuidadosas, são mais aplicadas, são assim, são assado", está bem, pronto. que seja assim mas eu p[...], por mim não reparei assim muito lá, cá, comigo.

- mas não acha que agora dá mais apoio, se calhar, que ____ (os) irmãos, não?

-> sim! agora está aqui

- ah!

-> na, mora aqui pegado mesmo

-> e assim. agora está bem. bem, mas, eu digo em ____ (no), ____ (no) tempo em, de meninas, de ____ (dos) meninos.

- claro.

-> era muito *refilona*, muito refilona.

- a quem terá saído?

-> não sei. a mim não. ai, não, não, não, não. não, não, não! [...] já viu, ____ (a) força dela?!

- [...]

-> é, é, a mim não saiu não, que eu, eu, eu tratava ____ (a) minha mãe - ai meu Deus - se a minha mãe me ch[...], quando ____ (a) minha mãe me cha[...], chamava "ó dona Adília" eu já não sabia de, "que virá por aí?" e nunca a tratei por tu, nunca em ____ (na) vida. e d[...], quando ela me chamasse com aquelas senhorias todas eu desconfiava logo que *havia mouro em ____ (na) costa*. mas... não, não. nós também estávamos pouco tempo com ela. mas mesmo assim.

- ____ (a) sua mãe era professora?

-> não, não era.

- ah, desculpe.

-> era doméstica. era doméstica.

- era doméstica.

-> o meu pai é que era

> tesoureiro da câmara, n[...], em Lourenço Marques.

Ruční oprava: vyhledejte význam tučně označených slov a výrazu a zašlete k ruční kontrole

As Grandes Cidades

Zařad'te tučně označené tvary do následujících slovních druhů:

1.artigo

1a) –artigo de substantivação

1b) –artigo que identifica o número

1c)konverzační pauza

1d) prostředek stupňování

2.pronome átono

3. preposição

4. crase preposição+artigo

4a) konverzační pauza

4b)prospědek stupňování

4c) člen je společně s předložkou a má substantivizační funkci

eu acho que **as** (1) pessoas **do** (4) Porto têm uma maneira muito especial de viver, não é,

-> eh, sim, eh, não sei, eh, eu, como sou daqui, sempre fui, nascido e criado aqui, não sei. não posso muito falar, acho. de facto, sei lá, não gosto de Lisboa, por exemplo.

- não gosta?

-> vou **a** (3) Lisboa e venho-me embora.

- porquê?

-> porque não me sinto bem, porque, e já tive lá amigos, mas, não, eh, sei lá, eu acho que é diferente **das** (4) pessoas aqui **do** (4) norte. são mais individuais, mais fechadas no, e, não é **o** (1b) ser mais fechadas, mais, tudo mais isolado.

- pois.

-> já está muito mais... metrópole. Lisboa é mais parecido com uma metrópole. **O** (1) Porto ainda tem espírito de aldeia, **do, da, do** (4a) bairro. **Da** (4a), **as** (1) pessoas, eh, preocupam-se mais, são mais solidárias. Lisboa já é mais...

- pois.

-> anónima.

- pois é

-> [...] é isso

- eu penso que de facto **as**(1) pessoas são mais próximas aqui.

-> é. aqui **as** (1) pessoas são, estão mais próximas. é. isso se calha[...], isso, para mim, por exemplo, prontos! não, é uma coisa que me afecta logo de imediato. não, não me sinto bem em Lisboa.

- hum, hum.

-> começo por chegar lá e... diz-me pouco.

- pois.

-> não é, eh, **a**[...], (1c konverzační pauza) até mesmo, ah, sei lá!, **das** (4) vezes que lá estive e que até fui um bocado forçado **a** (3) "fica e tal, fica mais uns dias", não sei quê. e eu achava que havia um certo vazio, que **as** (1) pessoas que, que era assim um bocado falso, coisa muito plástica. não, **o** (1) norte não. **As** (1) pessoas são mais, têm outra comunicação, outro...

- eh, eu penso

-> mais interessadas **no** (1a,+4) humano

- pois.

-> Lisboa, vá, mais, eh

- eu penso que isso também em Lisboa é quando **a** (1) gente olha assim de fora, não é, porque depois também há **os** (1) grupos que em relação

-> claro, também há **os** (1) grupos, exacto. mas pareceu-me um bocado diferente daqui **do** (4) Porto. é evidente que **as** (1) pessoas de Lisboa também chegam aqui, e, e também têm essa sensação, não é, um bocado.

- não, mas eu noto

-> embora reconheçam mais que há mais

- hum, hum.

-> eh, que há **o** (1c – knverzační pauza), um, digamos, há outro calor humano.

- é, é.

-> muito diferente. e eles gostam muito. eu notava que **as** (1) pessoas quando eu ia a Lisboa queriam que eu ficasse, porque gostavam **do** (4) tripeiro, do

- pois.

-> dos gajos **do** p[...], **do** (4 a) norte, eh, era uma coisa que eles não tinham, um bocado, aliás eles chegavam-me **a** (3) dizer, algumas pessoas, que era isso, que...

- sim. eu pessoalmente penso que **as** (1) pessoas **do** (4) norte são mais comunicativas

-> é.

- têm um espírito diferente.

-> sim, sim. têm um espírito diferente.

- e quanto mais para **o** (1, 1c) sul[...], para mim Lisboa ainda não é **o** (1d) pior

-> ainda, eh, pois.

- quando se chega **ao** (4a), **a** (3) Faro, por exemplo, eu acho que é muito pior **do** (4b) que Lisboa.

-> Lisboa. eu por acaso nunca fui lá para baixo, para **o** (1) Algarve.

- não?!

-> é que depois também nunca gostei muito de ir para **o** (1) sul.

- pois.

-> e nunca fui **ao** (4) Algarve, tem piada, nunca me interessou

- pois.

-> muito ir. primeiro achava que aquilo que de facto seria interessante de Verão mas depois... é montes de gente, **a** (1) coisa é assim, uma coisa que, prontos, já não me, não, não estaria interessado. para fazer umas férias, de facto, não era... **o** (1a) ideal.

- hum, hum.

-> **a** (1) confusão, **a** (1) turbulência, **a** (1) agitação **do...** (4, 4a) consumista e tal, não, dizia-me muito pouco.

- é

-> depois, de Inverno também não se propiciava

- pois.

-> e acabei por não, e também de facto noto que, quanto mais se vai para sul, prontos, mais há esse tipo de problemas, mais, e nós sentimos um bocado isso, não é, eu, por exemplo, gostei muito de Paris por ver muitos portugueses, por encontrar portugueses

- hum, hum.

-> e **o** (1) português no estrangeiro é muito diferente, quer ele seja **do** (4) norte ou **do** (4) sul. é sempre...

- é português!

-> comunicativo, pois, é português! é isso. se calhar isso acontece com toda **a** (1) gente, não é, não, mas nota-se que são mais comunicativos, não há, não se nota tanto essa diferença.

- hum, hum.

-> talvez pelas pessoas estarem fora do seu país, não é,

- pois.

-> mas, há... mais interesse, eh, mais, eh, são mais solidárias

- pois.

-> interessam-se mais **pelo, pelo** (4a) outro. hum.

- talvez.

-> porque, estão, também estão um bocado mais indefesos, não é,

- pois.

-> mas, gostei por causa disso, por exemplo. eh, hum, era uma coisa que me levava **a** (3) sentir bem, embora eu, nesse aspecto Paris achasse que também fosse muito anónimo. muito mais anónimo **do** (4b) que Lisboa.

- pois, ainda é maior, não é,

-> ainda é muito maior, não é, de facto, **as** (1) grandes cidades parece-me que criam uma situação de anonimato, de isolamento, de

- mas se calhar, **as** (1c) f[...], há, eh, penso que

-> inclui **a** (1) realização, não é,

- pois. se calhar, actualmente há muita gente que procura, eh, justamente esse anonimato, vá para **as** (1) grandes cidades para ter esse anonimato. não lhe parece?

-> eh, não. eu acho que **as** (1) pessoas que estão **a** (3) ir para **as** (1) cidades, para mim, primeiro porque parece que aqui se trata de uma questão de so[...], de sobrevivência. **O**(1) campo não tem condições para **as** (1) pessoas viverem e... tudo **o** (1) que é progresso, evolução, quer dizer, pode ser para **o** (1a) bem ou para **o** (1b) mal, não sei

- hum, hum.

-> eh, não chega **ao** (4) campo. e, por outro lado, é que **as** (1) pessoas vêm para **a** (1) cidade um bocado para procurar isso, e uma melhor qualidade de vida, porque de facto está **na** (4) cidade, não é, qualidade, se calhar **no** (4) sentido errado, não é, porque, eh, tenho certas dúvidas se de facto se vive melhor **na** (4) cidade **do** (4b) que no campo, não é, mas prontos, eh, por outro, **as** (1) pessoas é **o** (1) isolamento, é, é estarem mais em comunicação com **o** (1) mundo. coisa que, eh, **o** (1) campo não possibilita, não é,

- pois.

-> e...

- pois. se calhar é isso. mas...

-> e é um bocado isso. depois claro que se criou **o** (1) anonimato porque... se começa a misturar gente de muitos lados, não é, e **as** (1) pessoas também, prontos, **a**, **a** (1c) cidade já por si está **a** (3) impor, de certo modo uma tendência para **o** (1,1c) ano[...], anonimato, para **o** (1) desconhecido, para, pessoa, prontos, só está relacionada com um número e mais nada, não é, porque, não sei se interessará **ao** (4) poder, de certo modo [...]

- acha que **o** (1, 1a) poder

-> está interessado um bocado **no** (4) anonimato, não é,

- em que aspecto?

-> em todo. até para sua própria defesa, não é, se **as** (1) pessoas de facto não se comunicam entre si, eh, não podem ser solidárias, não é,

- pois

-> e estão cada vez mais afastadas de um problema, que pode ser colectivo e, e também individual, não é, eh, um problema qualquer que surja, não é, eh, **as** (1) pessoas aí, eh, não estão, não estão, eh, preparadas para se defenderem colectivamente, por exemplo

- hum, hum.

-> não é, vê-se isso **no** (4) mundo industrial, não é, em que se criam diferenças entre **as** (4) pessoas que trabalham e... se procura que hajam interesses pessoais para que, eh, cada um tenha qualquer coisa a defender e não haja espírito de que há... uma coisa colectiva **a** (3) defender, não é, isso vem **do** (4, 4c) poder e vem

- hum, hum.

-> prontos. e depois, eh, de certo modo **o**, **o**, **o** (1c) isolamento e **o** (1) anonimato, não é, **a**, **a** (1c) individualização, eh, acho que é uma maneira muito inteligente de, eh, de acabar um bocado com lutas colectivas, a nível **do**, **da** (4a) discussão política, **da**, **da** (4a) coisa política em si, não é,

- hum, hum.

O Marido Ideal

Doplňení neurčitý člen (um, uma, uns, umas, O) . U tvaru um, uns, který má funkci číslovky či neurčitého zájmena, označte **

- mas, já pensou que é dif[...], não acha que é difícil, nos dias que correm, para _____ (uma) mulher, ah, ser... profissional de _____ (uma) coisa qualquer, e a sua vida de, pessoal? combinar as duas coisas.

-> tem que começa[...], para já, hoje em dia já é bastante diferente do que era há _____ (uns**) anos atrás

- hum, hum.

-> e tem que ser mesmo assim porque acho que hoje em dia tanto as mulheres como os homens realizam-se profissionalmente

- hum, hum.

-> e a ligação das duas coisas, sei lá, é _____ (uma) coisa que vem depois. primeiro vem a profissão, o emprego, o futuro. depois tem que vir o resto.

- hum, hum. diz que tanto as mulheres como os homens realizam-se profissionalmente. no entanto, eh, para a mulher o realizar profissionalmente implica uma dupla... tarefa, não é, porque em casa normalmente é a mulher que trabalha...

-> ah, mas isso não pode continuar assim, pelo menos no mes[...], no meu ponto de vista. porque, se ambos trabalham fora de casa também têm que trabalhar os dois dentro de casa.

- hum, hum.

-> por isso não pode ser só da parte de _____ (uma) pessoa, o trabalhar em casa.

- e está habituada a ver isso à sua volta, ver o homem trabalhar em casa?

-> não. por v[...], por ver exactamente o contrário é que eu penso assim.

- hum, hum. e acha que o homem pode facilmente - a mulher aprendeu a fazer _____ (-) tarefas que até aqui há uns anos atrás eram só do homem, não é,

-> hum, hum.

- acha que o homem facilmente pode entrar nas tarefas que eram, normalmente, d[...], especialidade da mulher?

-> tem que se ir habituando aos poucos. porque há _____ (-) homens que quando querem fazem as mesmas coisas que _____ (uma) mulher, em casa. quando eles não querem é que já é pior. mas acho que sim. acho que aos poucos conseguem. e mesmo, não digo, por exemplo, _____ (uma) mulher pode cozinhar, não é, mas há outras coisas para além de cozinhar que se podem fazer em casa. e acho que é principalmente isso.

- eh, na sua opinião, quais são essas tarefas, concretamente, que são... mais fáceis para o homem fazer?

-> estar sentado a ler o jornal, não.

- sim, mas isso não.

-> não sei, mas, por exemplo, a partir do momento em que se constitui _____ (uma) família

- sim.

-> em relação aos filhos

- hum, hum.

-> não é, por exemplo, _____ (uma) mulher pode fazer [...], pode fazer o jantar, o homem pode ir lavar a loiça, pode ir levar os filhos à escola, também pode vesti-los

- hum, hum.

-> pode, portanto, todos, as tarefas, não é, que podem ser a fu [...], a função de _____ (duma) mãe, podem ser função de _____ (um) pai também.

- acha que _____ (um) homem, acha que _____ (um) homem facilmente dá, eh, banho a _____ (um) bebé recém-nascido, por exemplo

-> não.

- a escorregar por todos os lados?

-> não, mas... acho que é _____ (uma) coisa que... tem que se ultrapassar. por exemplo, eu conheço pesso [...], conheço _____ (-) homens que dizem que não, que não, que não, mas já os vi depois conseguirem fazer isso.

- hum, hum

-> têm é que ultrapassar a barreira. é preciso, eu acho que é... mais a questão... de força de vontade

- hum, hum.

-> do que, o acomodamento é que leva a que não façam nada.

- hum, hum. por exemplo, pegar em _____ (num) ferro e engomar a roupa. acha que o homem facilmente consegue ter des [...], _____ (-) paciência, _____ (-) mentalidade para isso?

-> nem por isso. nem por isso, mas... eu também não tenho

- ah! bom...

-> pois. não, acho que as coisas podem ser divididas. acho que há _____(-) coisas que se calhar agradam mais a _____(um**) e outras que agradam mais a outro.

- hum, hum.

-> e aí, depois tem que se resolver alguma coisa. comigo já é assim, quando vou para algum lado não, não dá _____(-) hipótese, tem que ser.

- pois. ma[...], mesmo na, nos casos em que as tarefas são compartilhadas

-> hum, hum

- eh, normalmente é a mulher que toma a, o leme da casa e é q[...], é a mulher que tem a preocupação, o que é que se vai fazer para o jantar, etc., não é,

-> sim. muitas vezes é, mas, é o que eu digo, eu acho que isso se parte de _____(um) princípio, quando se, quando se toma a decisão de viver em, em _____(-)conjunto, as coisas têm que tomar _____(-) um rumo desde o primeiro dia, porque, se a mulher começa a tomar o rumo da casa e depois passado cinco ou, só, ou dez anos é que decide que o homem tem que trabalhar, aí... as coisas já vão _____(um) bocado mal. acho que é _____(uma) coisa que tem de partir do princípio. se não partir desde o princípio, não sei se dá muito resultado.

- bom, isso que me está aí a dizer faz pensar que olha para... a relação do casal como _____(uma) coisa muito racional, muito programada, logo à partida.

-> não. não, não é a questão de ser programada, só que, não, não acho bem que, prontos, quando o homem trabalhava só e a mulher estava em casa, aí até, até era justo que quando o homem chegasse a casa quisesse descansar mais.

- hum, hum.

-> agora, a partir do momento em que _____(uma) mulher trabalha tanto, mais ou menos, do que _____(um) homem, não vejo justificação nenhuma para _____(um**) chegar a casa sentar-se e o outro trabalhar.

- e tenciona definir assim as coisas com o seu namorado antes de casar?

-> ele já sabe o que é que eu penso.

- já sabe?

-> já.

- e, e imaginemos que ele lhe diz "ah, tem _____(-) paciência, mas eu... lavar louça e, é coisa que eu não faço".

-> ele já lava. já lava.

- já lava.

-> já. ele, por acaso, ele agora até, ele já dá aulas e, portanto está a morar sozinho e as vezes que eu tenho ido lá passar _____ (-) fim-de-semanas, faz o jantar, lava a loiça, arruma a casa, por isso está a ficar bem treinado.

- portanto, acha que não vai haver.. _____ (-) problema.

-> penso que não. penso que não. mas também não sei se vou pensar casar com ele. ainda me falta tanto tempo.

- ah, é?

-> na[...], eu para mim

- ainda falta tanto tempo para quê?

-> porque... sem ter a minha vida profissional definida, sem, sem saber que me posso sustentar a mim própria, não é, na, na altura do casamento e se resolver, por exemplo, sei lá, pode acontecer tanta coisa, eu tenho que me sustentar a mim própria. não po[...], eu não entro num casamento a depender de outra pessoa. por isso, até chegar essa altura não.

- estou a ver que é _____ (uma) pessoa muito racional.

-> um, nesse aspecto, _____ (um) bocado. talvez por causa das coisas que eu já, já vejo à minha volta, não é,

- hum, hum.

-> tanto na minha família como em _____ (-) pessoas que conheço. e, prontos, é assim que eu quero, eu não posso dizer que não me pode acontecer outra coisa...

- hum, hum.

-> mas, é o que eu espero.

- claro. mas a pessoa pode-se sempre enganar. mas não acha que, que na, na relação entre as pessoas deve haver também _____ (um) certo romantismo?

-> sim, mas _____ (uma**) coisa não exclui a outra.